

РОЗДІЛ 10 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.4:2.00.11

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ ЯК СКЛАД ЗЛОЧИНУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Гарбазей Д.О.,
здобувач

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті акцентовано увагу на спільних рисах та особливостях міжнародних актів у сфері боротьби з корупцією в питанні протидії незаконному збагаченню, проаналізовано склад злочину незаконного збагачення й охарактеризовані його основні елементи, запропоновано зміни та доповнення до положень міжнародних актів з урахуванням практичного досвіду країн щодо реалізації ст. 20 Конвенції ООН проти корупції.

Ключові слова: близькі особи, державна посадова особа, елементи злочину, майно, незаконне збагачення, склад злочину.

Гарбазей Д.А. / НЕЗАКОННОЕ ОБОГАЩЕНИЕ КАК СОСТАВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ / Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина

В статье акцентировано внимание на общих чертах и особенностях международных актов в сфере борьбы с коррупцией в вопросе противодействия незаконному обогащению, проанализирован состав преступления незаконного обогащения и охарактеризованы его основные элементы, предложены изменения и дополнения к положениям международных актов с учетом практического опыта стран по реализации ст. 20 Конвенции ООН против коррупции.

Ключевые слова: близкие лица, государственное должностное лицо, элементы преступления, имущество, незаконное обогащение, состав преступления.

Garbasey D.A. / ILLICIT ENRICHMENT AS THE CRIME IN INTERNATIONAL LAW / Kharkov National University of Home Affairs, Ukraine

The 20 th article of the United Nations Convention against Corruption (UNCAC) (A/RES/58/4 from the 31 st of October 2003) as for illegal enrichment hasn't found its further confirmation and development in the legislation of many countries of the world because of the contradictions in the matter of violation of the fundamental principles of the criminal jurisdiction and human rights. At the same time the countries that had implemented the principles of the 20 th article of the UNCAC in their national legislation, in particular Lithuania, Egypt, Salvador, Columbia and others got effective levels of the resistance of corruption development and corruption spreading. The confirmation of this is the holding of the annual evaluation of the index of corruption perception (Lithuania – the 43rd place, Salvador – the 83rd, Columbia – the 94th in 2003). The majority of them are the countries with the so called Latin-American (mixed) legal system and that is why body of a crime of illegal enrichment stated in the 20 th article of the UNCAC doesn't correspond to the classical set of the elements of body of a crime of Romano-Germanic legal system to the full. That is why the article gave the opportunity to pay attention to the common features and peculiarities of the international acts in the sphere of the fight against corruption in the aspect of the opposition to illegal enrichment. The analysis of the elements of body of a crime of illegal enrichment showed that there is the unbreakable causal connection between the predicate crime and the aftermaths in the form of illegally obtained property (assets) with no objective explanation as for its origin; time of the crime commitment plays an important role and the experience of the countries of the world gave the opportunity to suggest different approaches to the definition of time measures of the prosecution; the subject of body of a crime of illegal enrichment can be not only a state officer but any other individual. At the same time the changes and additions to the principles of the international acts considering practical experience of the countries as for realization of the 20 th article of the UNCAC are suggested. The latest are related to the interpretation of the subject of the crime by definition of the term "property" that is any assets, material or nonmaterial, movable or immovable, expressed in things or rights and also in juridical documents or assets that confirm the ownership of such assets or the interest as for them; the enlargement of the content of the 20 th article of the UNCAC by means of coverage of the content of the subject of the crime not only within a state officer but any other individual.

Key words: close person, public official, elements of crime, property, illicit enrichment, the crime.

Постановка проблеми. Питання впровадження на національному рівні державами-учасницями ст. 20 Конвенції ООН проти корупції (далі – Конвенція ООН) щодо незаконного збагачення викликає постійні дискусії. Причиною цього є як порушення основоположних принципів кримінального судочинства, так і небажання чиновників різних країн світу давати реальний важіль правоохоронним органам для боротьби з корупцією. Хоча історія має багато прикладів практичного функціонування зазначеної норми в законодавстві країн-учасниць Конвенції. Прикладом реалізації положень ст. 20 Конвенції ООН є впровадження складу злочину незаконного збагачення в Кримінальний кодекс Литовської республіки (ст. 189-1); ця стаття передбачає, що особа, яка на основі речового права володіє майном вартістю понад 500 мінімальних розмірів прожиткового мінімуму (близько 18 тисяч євро) і знала або повинна була знати, що дане майно не могло бути придбане за рахунок законних доходів, підлягає покаранню

у формі штрафу, або арешту, або тюремного ув'язнення на строк до чотирьох років, з обов'язковою конфіскацією власності. Дія цієї статті поширюється і на юридичних осіб. Водночас існує й адміністративна відповідальність за незаконне збагачення, яка полягає в тому, що якщо вартість майна менша зазначеного порога, то особа повинна буде сплатити податки з цього майна і може бути притягнута до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в розмірі від 10% до 50% від вартості майна [1, с. 80]. На жаль, більшість країн-учасниць Конвенції ООН (Бразилія, Італія, Хорватія, Греція, Україна, Росія та інші) питання щодо імплементації ст. 20 (незаконне збагачення) залишили поза увагою, результатом чого є процвітання корупції, розтрата бюджетних коштів, збагачення державних службовців та, відповідно, стабільно низький індекс сприйняття корупції громадянами.

Виходячи із зазначеного, метою даного дослідження є аналіз елементів складу злочину незаконного збагачення,

вироблення рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норми щодо незаконного збагачення, передбаченого ст. 20 Конвенції ООН та інших міжнародних актів, що містять відповідні положення.

Актуальність. На теренах Європи майже відсутня практика застосування ст. 20 Конвенції ООН через порушення принципів кримінального судочинства та конституцій багатьох країн щодо презумпції невинуватості, покладання тягаря доведення на сторону обвинувачення та можливості не свідчити відносно себе [2, с. 214]. Змішана (конвергентна) правова система, до якої входять країни Латинської Америки, що стали ініціаторами впровадження у текст Конвенції статті 20, має свої особливості, узгодження яких на теренах Європи створює труднощі для сприйняття положень незаконного збагачення як окремого кримінально караного діяння. Реалізація положення Конвенції ООН про притягнення до відповідальності державних службовців за незаконне збагачення країнами світу дасть змогу ефективно виявляти та попереджати корупційні прояви серед посадових осіб різних рівнів незалежно від способу отримання останніми неправомірної переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що в сучасній науці міжнародного права загальної характеристики корупційних злочинів, аналізу форм корупційних проявів приділено суттєву увагу в роботах українських і зарубіжних авторів, зокрема: Л.П. Брич, О.О. Дудорова, М.І. Мельника, Т.М. Тертиченка, В.І. Пютюгіна, М.І. Хавронюка, О.В. Шемякіна, О.І. Алексеєва, Г.І. Богуша, В.М. Боркова, В.В. Лунєєва, Н.Дива Кофеле-Кале, Нелли Гачері Камуде, Гілермо Дордж та ін. Разом із тим, незважаючи на значний інтерес до цієї тематики, вона потребує подальшого ретельного вивчення.

Розпочинаючи наше дослідження, підкреслимо, що аналіз елементів складу злочину незаконного збагачення має певну складність у зв'язку з тим, що викладений у Конвенції ООН склад злочину повною мірою не відповідає класичній будові елементів складу злочину романо-германської правової сім'ї.

Проаналізувавши визначення терміну «незаконне збагачення», що використовується в міжнародно-правових актах, доходимо висновку, що спільними рисами є: 1) значне збільшення матеріальних активів, що не відповідає офіційним доходам, тобто наявні наслідки певного суспільно небезпечного діяння; 2) посадова особа як спеціальний суб'єкт вказаного діяння та відсутність розумного пояснення щодо походження таких активів.

Рисами, що вирізняють положення Конвенції у питанні протидії та боротьби з незаконним збагаченням, є: 1) наявність чітко закріпленого елементу суб'єктивної сторони у формі умислу (характерно для Конвенції ООН); при цьому із закріпленою Конвенцією ООН визначення незаконного збагачення не зрозуміло, стосовно якого діяння має встановлюватись умисна форма вини, бо значне збільшення активів є не діянням, а його наслідком. Виходить, що діяння презюмується, а це суперечить положенню класичного кримінального права про відповідальність особи за свої винні діяння [3, с. 12]; 2) час вчинення діяння як складова об'єктивної сторони складу злочину (характерна для Міжамериканської конвенції про боротьбу з корупцією (далі – Міжамериканська конвенція); 3) будь-яка інша особа, що не виконує функцій держави як суб'єкт вказаного складу злочину (Конвенція Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею (далі – Конвенція Африканського союзу) [2, с. 213].

Характеризуючи склад злочину незаконного збагачення, необхідно використовувати напрацювання науковців країн світу, де вказана норма впроваджена в національне законодавство й існує досвід її застосування. Звісно, більшість із них належать до країн Південної Америки, мусульманського світу та Азіатсько-тихоокеанського регіо-

ну. Проте вивчення досвіду країн дає змогу краще пізнати особливості функціонування правової норми у суспільствах з різним релігійним, моральним, правовим ставленням до цієї проблеми і способи боротьби з нею.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок службової діяльності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємствах, установах, організаціях. Додатковим об'єктом цього злочину, на думку Л.П. Брич, є «відносини справедливого розподілу матеріальних благ у суспільстві» [3, с. 12].

Предметом цього злочину відповідно до Конвенції ООН, Конвенції Африканського союзу є активи. Міжамериканська конвенція використовує термін «майно». При цьому визначення терміну «майно» ми можемо побачити і в самій Конвенції ООН, яка визначає його як будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [4]. Як вже зазначалося вище, тлумачення терміну «активи» ми можемо знайти в міжнародних актах: як приклад, у Директиві Європейського парламенту та Ради міністрів ЄС із боротьби з шахрайством у фінансових інтересах Союзу за допомогою кримінального права (СОМ (2012) 363 final) [5], який можна тлумачити як ресурси, контрольовані компанією (державою, фізичною чи юридичною особою) у результаті минулих подій, від яких остання очікує економічної вигоди в майбутньому [6, с. 19]. Насамперед, це рухоме і нерухоме майно, грошові кошти, цінні папери, основні та виробничі фонди, товарно-матеріальні цінності, дебіторська заборгованість. Зазначений термін несе у собі лише матеріальну частину, а тому є складовою більш об'ємного поняття «майно». Тому, на нашу думку, доцільно було б у міжнародних актах у частині характеристики складу злочину незаконного збагачення використовувати саме термін «майно».

Об'єктивна сторона даного складу злочину виражена лише у наслідках та причинному зв'язку. Як зазначалося вище, суспільно небезпечне діяння не охоплюється даним складом злочину, тобто воно є предикатним по відношенню до незаконного збагачення. При цьому предикатний злочин не обов'язково повинен бути саме корупційним (отримання неправомірної переваги, зловживання службовим становищем тощо). Але є нерозривний причинний зв'язок між предикатним злочинном і наслідками у формі майна (активів), щодо яких відсутні розумні пояснення про походження останніх.

Необхідно підкреслити, що для притягнення державної посадової особи до відповідальності за незаконне збагачення важливу роль відіграє час, протягом якого така особа може нести відповідальність за значне збільшення активів. Цей проміжок часу створює зв'язок між збільшенням активів посадової особи та виконанням ним функцій держави. Тому, як показує практика країн, де діє зазначена норма, цей проміжок часу поділяється на три частини: 1) час, в якому особа виконує функції держави; 2) час після завершення виконання функцій держави; 3) відкритий період.

Проаналізувавши положення Конвенції ООН щодо визначення терміну «державна посадова особа», доходимо висновку, що, як мінімум, норми статті охоплюють проміжок часу перебування державної посадової особи на службі у держави і виконання нею своїх функцій. Такого підходу дотримується і Міжамериканська конвенція про боротьбу з корупцією, яка визначає як обов'язкову складову об'єктивної сторони час вчинення злочину, а саме під час здійснення урядовим чиновником своїх функцій [7]. Так, у Республіці Чилі та Ель-Сальвадор незаконним будуть вважатися активи, які були отримані посадовою особою з моменту, коли зростання активів відбувається «від дати, з якої функціонер обійняв посаду, в день, коли він

перестав виконувати свої функції» [8, с. 2]. У той же час зазначений підхід має свій недолік, що полягає у можливості посадової особи придбати чи збільшити активи вже після припинення державної служби.

Як вже зазначалося, існує така позиція, що час можливої перевірки та притягнення до відповідальності повинен виходити за межі завершення служби державною посадовою особою. У такому випадку навіть після припинення служби та придбання протягом деякого періоду активів посадовець може бути притягнений до відповідальності за незаконне збагачення. Такої позиції дотримуються в Аргентинській Республіці, Республіці Колумбія, Республіці Панама, де період можливих перевірок становить від двох до п'яти років [9, с. 16].

Проте серед найбільш розповсюджених підходів є такий, за якого будь-яка особа, яка коли-небудь виконувала функції держави чи перебувала на державній службі, може бути притягнена до відповідальності відповідно до положень законодавства. Так, у Державі Бруней-Дарусалам положення статей щодо незаконного збагачення можуть бути застосовані до «будь-якої особи, яка, будучи посадовою особою або колишнім державним службовцем, . . . підтримує рівень життя вищий у порівнянні з його нинішніми або минулими винагородами». На жаль, два останні підходи так і не знайшли достатньої підтримки серед держав-учасниць Конвенції ООН, а тому залишилися поза увагою ст. 20 [9, с. 17].

Суб'єктивна сторона. Аналіз положень міжнародних актів щодо незаконного збагачення дає підстави для висновку про те, що суб'єктивна сторона складу злочину незаконного збагачення проявляється через умисну форму вини та корисливу мету. У тексті ст. 20 Конвенція ООН чітко закріплює наявність у діях умисної форми вини через використання словосполучення «коли вони вчиняються навмисно» [4]. У ході підготовки матеріалів Конвенції ООН та здійснення переговорів із конвенції кваліфікація «коли вони здійснюються навмисне» була додана, щоб положення ст. 20 Конвенції ООН привести у відповідність до інших статей у главі III про криміналізацію та забезпечити додатковий акцент на тому, що положення статті не будуть використовуватися необґрунтовано [9, с. 21]. Хоча, з огляду на положення ст. 8 Конвенції ООН, ставлення обвинуваченого до своїх дій не обов'язково повинно бути явно продемонстровано, наявність чи відсутність умислу можна встановити з «об'єктивних фактичних обставин» справи (ст. 28 Конвенції ООН). Прикладом наявності умислу в діях суб'єкта злочину можуть бути значні перекази коштів від фізичних та юридичних осіб, з якими державний службовець не має офіційних ділових відносин, великі грошові виплати, здійснені посадовою особою, або постійне навмисне використання вартісних володінь, джерела походження яких невідомі [9, с. 21]. Конвенція Африканського союзу та Міжамериканська конвенція не мають чіткого закріплення у тексті документів форми вини, проте така позиція жодним чином не обмежує можливості визначення останньої за конкретних обставин справи. Такий підхід відповідає принципу англосаксонської системи права, за якої доведення умислу повинно відбуватися, спираючись на всі ознаки злочину, в тому числі й ті, що випливають із вивчення конкретних обставин вчинення злочину [10].

Суб'єкт злочину. Незаконне збагачення як корупційний злочин спеціально орієнтований на державних чиновників. Усі три вище згадані конвенції та більшість положень законодавств країн світу передбачають притягнення до відповідальності посадових осіб. Коло ж державних посадових осіб, які є суб'єктами цього злочину, чітко окреслене міжнародними актами. Так, ст. 2 Конвенції ООН і ст. 1 Міжамериканської конвенції достатньо повно визначають, хто є державними посадовими особами. Відповідно до положень Конвенції ООН «державною посадовою особою» є: 1) будь-яка особа, яка обіймає посаду в законодавчому,

виконавчому, адміністративному або судовому органі Держави-учасниці та яку призначено чи обрано, праця якої оплачувана чи не оплачувана, незалежно від старшинства; 2) будь-яка інша особа, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці; 3) будь-яка інша особа, що визначається як «державна посадова особа» у внутрішньому праві Держави-учасниці й може означати будь-яку особу, яка виконує будь-яку державну функцію або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці [4]. Міжамериканська конвенція у свою чергу додає, що це є «будь-яка офіційна особа або службовець Держави або її органів, включаючи тих, хто був відібраний, призначений або обраний для проведення різної діяльності або здійснення функцій від імені Держави, або на службі у Держави, на будь-якому рівні її ієрархії» [7].

Натомість важливим залишається питання, чи можуть бути суб'єктом цього злочину інші особи, окрім державних посадових осіб. Конвенція ООН і Міжамериканська конвенція чітко окреслюють, що це є державні посадові особи. Для країн, які зосередилися на боротьбі з корупцією в державному секторі, визначення, запропоноване Конвенцією ООН та Міжамериканською конвенцією, є достатнім для досягнення цілей закону.

Відповідь на вказане питання дає нам Конвенція Африканського союзу, яка закріплює, що до відповідальності за незаконне збагачення можуть бути притягнуті як посадові особи, так і будь-яка інша особа [11]. Зазначений підхід, на нашу думку, продиктований досвідом країн світу, що впровадили положення про незаконне збагачення у своє національне законодавство. Деякі країни розширили визначення суб'єкта злочину незаконного збагачення, охопивши коло осіб, які мають доступ до суспільних ресурсів або можуть діяти в інтересах суспільства. Індія, наприклад, визначає «державну посадову особу» як людину, що служить інтересам суспільства, незалежно від того, чи носить вона звання «державного службовця» або «особи, призначеної урядом». У Кооперативній республіці Гайані публічна посадова особа – це не лише державні службовці, чиновники, але й «людина в суспільному житті». Королівство Бутан визначає не тільки державних службовців, але й «осіб, що раніше перебували на державній службі або яка виступає від неурядової організації або такої іншої організації, що використовує державні ресурси» [9, с. 14].

У той час як більшість держав прийняли норму незаконного збагачення по відношенню до державного службовця, громадського діяча, деякі з них поширили її і на приватний сектор. Ст. 327 Кримінального кодексу Республіки Колумбії передбачає, що до відповідальності може бути притягнута особа, яка прямо або через іншу особу отримує на свою користь або на користь третьої особи невинуватиме збільшення активів, коли визначено, що вони були отримані в тій чи іншій формі в результаті злочинної діяльності [12, с. 105]. Аналогічно законодавство Ісламської республіки Пакистан визначає суб'єктом незаконного збагачення «державну посадову особу або будь-яку іншу особу» [9, с. 14].

Ще однією особливістю реалізації норм Конвенції Африканського союзу щодо притягнення до відповідальності за незаконне збагачення є те, що до відповідальності можуть притягатися не лише державні службовці, а й близькі для цієї особи люди (діти та дружина державного службовця (республіка Ель-Сальвадор та Арабська республіка Єгипет)), партнери, довірені особи. Держава Бруней-Дарусалам пропонує поширювати відповідальність за незаконне збагачення на майно «особи, що отримує грошові

кошти або власність у довірче управління чи іншим чином від імені обвинуваченого або [маючи] придбала такі грошові кошти або власність у якості подарунка або кредит без належного розгляду від державного службовця». Такі положення продиктовані необхідністю боротьби з приховуванням, легалізацією коштів, здобутих у наслідок корупційних дій.

Водночас варто зазначити, що визначення, запропоновані Конвенцією ООН і Міжамериканською конвенцією щодо державної посадової особи, не виключають можливості вжиття заходів відносно членів сім'ї чи партнерів такої особи щодо здійснення фінансового контролю. Такий підхід узгоджується з міжнародними угодами, зокрема і Конвенції ООН (ст. 52), і з фінансовими заходами Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering — FATF) (Рекомендації №6), які вимагають посиленого моніторингу сім'ї та найближчих соратників державних посадових осіб у їх взаємодії з фінансовими інститутами [9, с. 15]. Рекомендація ФАТФ №6 говорить, що фінансові установи повинні стосовно політично значимих осіб, окрім застосування звичайних заходів з належної перевірки: а) мати відповідні системи управління ризиками для визначення, чи є клієнт політично значущою особою; б) одержати схвалення вищого керівництва на встановлення ділових відносин з такими клієнтами; в) вживати розумних заходів для встановлення джерела добробуту та джерела коштів; г) здійснювати постійний моніторинг ділових відносин [13, с. 67].

Відповідно, дівим, на нашу думку, є закріплення положення у Конвенції ООН щодо притягнення до відповідальності за незаконне збагачення не лише державних посадових осіб, але й членів сім'ї, партнерів посадовця.

Це дасть змогу: по-перше, закріпити чіткі вимоги щодо суб'єктів злочину незаконного збагачення та впровадження їх у законодавство країн світу; по-друге, відслідковувати незаконні надходження державних посадових осіб і швидко та адекватно реагувати та виявляти латентні корупційні діяння. Водночас норма щодо притягнення до відповідальності будь-якої особи, запропонована Конвенцією Африканського союзу, є, на нашу думку, надмірною через те, що отримання приватною особою доходів понад свої офіційні прибутки не завжди може бути пов'язане з корупцією, а нести інший незаконний характер (торгівля зброєю, несплата податків та інше).

Враховуючи вищевикладене, доходимо **висновку**, що: 1) питання незаконного збагачення залишилися поза увагою конвенцій Ради Європи та Європейського союзу, що, у свою чергу, ускладнює впровадження даної норми саме в країнах Європи. Хоча і в цьому питанні є виключення. Приклад тому – Литовська республіка; 2) визначення незаконного збагачення, запропоновані міжнародними документами, не є досконалими і потребує доповнень і змін, зокрема: а) розширення кола суб'єктів відповідальності за незаконне збагачення; б) застосування для характеристики предмету злочину терміна «майно»; 3) досвід країн світу щодо реалізації в національному законодавстві положень ст. 20 Конвенції ООН має свої позитивні наслідки. Прикладом є Індекс сприйняття корупції за 2013 рік, відповідно до якого Литовська республіка посіла 43 місце, Республіка Ель-Сальвадор – 83, Республіка Колумбія – 94 [14, с. 4-5]. На нашу думку, необхідно розглядати питання імплементації положень Конвенції ООН щодо незаконного збагачення в національне законодавство, її позитивні аспекти, незалежно від приналежності до тієї чи іншої правової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антикоррупционные реформы в Восточной Европе и Центральной Азии: достижения и проблемы 2009-2013 годы. – ОЕСР. – 2013. – с. 26723 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/governance/anti-corruption-reforms-in-eastern-europe-and-central-asia_9789264204294-ru (1)
2. Гарбазей Д.О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, серія Юриспруденція, випуск 6-1 том 2, Од.: - 2013 рік. - с. 212-217 (2)
3. Загальна характеристика злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг с. 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skaz.com.ua/navigate/index-2574.html> (3)
4. United Nations Convention against Corruption (A/RES/58/4) of 31 October 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf (4)
5. Directive Of The European Parliament And Of The Council on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law (COM(2012) 363 final). - Brussels, 11.7.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0363:FIN:EN:PDF> (5)
6. Пчелина С. Л. Международные стандарты финансовой отчетности: учеб. пособие [Текст] / С. Л. Пчелина, М. Н. Минаева ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. — 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hse.ru/pubs/lib/data/access/ticket/138893287682c17f04c826fec5153fa88a85b07341/11.pdf> (6)
7. Міжамериканська конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії держав-членів Організації Американських Держав №В-58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_089 (7)
8. DECRETO N° 2833 24/04/1959 LA ASAMBLEA LEGISLATIVA DE LA REPUBLICA DE EL SALVADOR, en uso de sus facultades constitucionales y oí da la opinión de la Corte Suprema de Justicia, DECRETA, la siguiente LEY SOBRE EL ENRIQUECIMIENTO ILICITO DE FUNCIONARIOS Y MPLEADOS PUBLICOS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic4_slv_enriquecimiento.pdf (8)
9. On the Take: Criminalizing Illicit Enrichment to Fight Corruption / Lindy Muzila, Michelle Morales, Marianne Mathias, Tammar Berger // Washington, DC: WorldBank. DOI: 10.1596/978-0-8213-9454-0. – 2012. – р. 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/on_the_take_criminalizing_illicit_enrichment_to_fight_corruption.pdf (9)
10. United Kingdom House of Lords Decisions // Sweet v Parsley [1969] UKHL 1 (23 January 1969) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1969/1.html> (10)
11. Конвенція Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею, Мозамбік, 11 липня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Convention%20on%20Combating%20Corruption.pdf> (11)
12. Law No. 599 of 2000 (July 24) - By which the Criminal Code is enacted. Title X, Crimes against the Economic Social Order, Chapter V, Article 327, provides for "the illicit enrichment, for private individuals." [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=190482 (12)
13. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation // THE FATF RECOMMENDATIONS. - FEBRUARY 2012. – 124 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/m_laundering/pdfs/index_01.pdf (13)
14. Corruption perceptions index 2013 / Transparency international [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://issuu.com/transparencyminternational/docs/cpi2013_brochure_single_pages?e=5569620/5866941#search